Tekst: Ben Melis
Fotografie: met dank aan Studio Xplo

Kunst zien, voelen en maken

Kunst is vaak iets om naar te kijken. Maar wat gebeurt er als kijken geen vanzelfsprekendheid is? Beeldend kunstenaar Jofke van Loon ontwikkelde een manier waarop kleuren en kunst ook met de handen kunnen worden ervaren. Daarmee opent ze niet alleen de wereld van de beeldende kunst voor mensen met een visuele beperking, maar laat ze ook ziende bezoekers ontdekken dat waarnemen meer is dan alleen zien.

Als beeldend kunstenaar wilde Jofke van Loon altijd al meer doen dan alleen zelf kunst maken. Kort na haar afstuderen aan de kunstacademie in Tilburg werkte ze in een verf- en behangspeciaalzaak waar ook een hoekje was waar kunstenaarsmaterialen werden verkocht. ‘Ik vond het gewoon leuk om te vertellen over materialen. Wat je ermee kunt, of niet, kortom hoe het werkt. Dus vanuit die bevlogenheid werd mij gevraagd of ik een cursus wilde geven. Dat wilde ik wel, maar ik vond het ook spannend.’ Het begon met een vriendinnenclubje van vijf oudere dames. Toen ze een A4’tje bij de toonbank ophing, kwam het los: binnen een half jaar had ze 42 cursisten. ‘Het mooiste vond ik niet eens het schilderij dat ontstond, maar de trots bij de cursisten als iets lukte. Dat gaf mij minstens zoveel voldoening als zelf een kunstwerk maken.’

ZOEKTOCHT

Een relatie met een slechtziende partner bracht haar op een nieuw idee. Waarom zou beeldende kunst alleen toegankelijk zijn voor mensen die kunnen zien? Ze besloot zich te verdiepen in schilderlessen voor mensen met een visuele beperking. Honderden brieven stuurde ze naar organisaties, scholen en bibliotheken. Slechts één reactie kwam terug: Visio Breda. Daar begon ze met workshops waarin deelnemers schilderden met zand, touw, pasta’s en andere materialen die niet alleen zichtbaar, maar vooral voelbaar waren. Het groeide uit tot Studio Xplo, afgeleid van het Engelse woord ‘explore’, oftewel ‘ontdekken’. Dat ontdekken ging ook voor Jofke zelf op: ‘Ik dacht dat ik wist hoe ik les moest geven. Maar al snel ontdekte ik dat iedereen anders leert. De één wil kleuren ervaren, de ander juist materialen. Het werd een zoektocht die eigenlijk nooit meer is gestopt.’

SFEER EN EMOTIE

Uit die zoektocht ontstond ook de Taktila methode™, een systeem waarmee kleuren voelbaar worden vertaald. Ruim twee jaar experimenteerde Jofke met stoffen en texturen. Niet op basis van toevallige associaties, maar vanuit de eigenschappen van kleuren zelf. Blauw voelt koel en ruimtelijk, geel straalt juist naar voren uit, en aan warme kleuren koppelde zij letterlijk warme materialen. Uiteindelijk ontwikkelde ze vijftien verschillende voelbare kleurstructuren. ‘Een app kan je vertellen dat iets blauw of rood is. Maar daarmee beleef je een

kleur niet. Door texturen te voelen, krijgt kleur betekenis en gevoel. Want kleur wekt met name ook sfeer en emotie op. En je handen heb je altijd bij je.'

BELEVEN

Het systeem bleek veel meer mogelijk te maken dan alleen kleuren herkennen. 'Aan de hand van replica's die ik samen met medewerkers in mijn atelier voor musea maakte, kunnen bezoekers schilderijen voelen. De bedoeling is dat een museumgids terughoudend is. Eerst mogen mensen ervaren wat zij zelf voelen: harde en zachte vormen, grote en kleine vlakken, ritme en contrast. Pas daarna wordt er wat over het kunstwerk en de kunstenaar verteld. Bijna altijd blijkt dat hun eigen ervaring verrassend dicht ligt bij wat de kunstenaar ooit wilde vertellen. Ze hoeven niet te zien om kunst echt te beleven.'

BRUG

Volgens Jofke is Taktila™ veel meer geworden dan een hulpmiddel voor mensen met een visuele beperking. Ook bezoekers die wel goed kunnen zien, ontdekken hoe vanzelfsprekend kijken eigenlijk is. Wanneer zij met een blinddoek een kunstwerk verkennen, ervaren ze hoe rijk voelen kan zijn. 'Het systeem vormt een brug tussen zien en niet zien. Mensen begrijpen elkaar beter als ze elkaars manier van waarnemen ervaren.'

Die gedachte komt misschien wel het mooist samen in een bijzonder kunstproject: een houten ei van tweeënhalve meter hoog, ontwikkeld voor het reizende museum Sensory Moma. Samen met een groep makers met een visuele beperking in haar atelier, maakte Jofke een kunstwerk dat bezoekers uitnodigt om met hun handen een route over de buitenkant van het ei af te leggen. Onderweg voelen ze verschillende structuren, contrasten en obstakels. Soms raken hun handen zelfs die van een andere bezoeker. 'Dat pad staat symbool voor het leven. Je komt hindernissen tegen, verrassingen en ontmoetingen. Soms zijn ze lastig, soms mooi, maar ze horen er allemaal bij.'

BEZINNING

Binnen in het ei is ruimte voor rust en bezinning. Terwijl bezoekers luisteren naar een ingesproken tekst, kunnen ze de ervaring laten bezinken. Voor het kunstwerk wordt nog gezocht naar een permanente locatie, bijvoorbeeld in een museum, bibliotheek of school. Maar Jofke kijkt daar op een bijzondere manier naar, wat ook de kern van haar werk is: mensen laten ontdekken dat je veel meer kunt waarnemen dan alleen met je ogen. 'Eigenlijk zoeken we geen plek voor een kunstwerk. We bieden een ervaring aan.'

Agenda

Studio Xplo organiseert twee keer per jaar een open atelier. Een keer per twee jaar vindt het KIK-festival plaats. Daarnaast zijn er verschillende exposities door het jaar heen. Wie wil kan kiezen uit verschillende workshops of bijvoorbeeld een meet&greet met een kunstenaar. Genoeg momenten in het jaar om kennis te maken met zowel de studio als de methode Taktila. Voor kunstenaars in spe is het een mooi moment om inspiratie op te doen.

Meer informatie:
studioxplo.nl/agenda

Algemene informatie:
studioxplo.nl
taktila.com